

LOs innspill til fremtidig profesjonsmelding

Regjeringen ber om innspill til stortingsmelding om profesjonsutdanningene som skal legges frem i løpet av våren 2024. Meldingen skal inneholde tiltak som bidrar til at samfunnet har god tilgang på kompetent arbeidskraft, at profesjonsutdanningene gir rett kompetanse og at vi har utdanninger som rekrutterer fra hele befolkningen. Hovedvekten skal være på de rammeplanstyrte lærer-, ingeniør, helse- og sosialfagutdanningene.

Kunnskapsdepartementet har i invitasjonsbrevet beskrevet noen utfordringer ved dagens profesjonsutdanninger som de ønsker innspill til. LOs høringsvar er derfor ordnet etter de tema som er foreslått i invitasjonsbrevet.

Dimensjonering

LO vil innledningsvis kommentere spørsmålet om hvordan dimensjonering av utdanningssystemet kan bli mer i tråd med behovet i samfunnet. Departementet viser til at det skal skje gjennom at universitets- og høyskolesektoren (UoH) prioriterer å øke studieplasser innenfor områder som er etterspurt av arbeidslivet og de utdanningssøkende.

Denne prioriteringen er ikke alltid like enkel. Institusjonene må prioritere mellom mange utdanninger som er etterspurte, i tråd med de økonomiske rammevilkår som institusjonene er gitt av politiske myndigheter. Utover den informasjonen som bla. framkommer i rapportene til Kompetansebehovsutvalget og evt. anbefalinger som gis i Kompetansepolitisk råd, finnes det i begrenset grad en politisk føring på hvilke utdanninger som institusjonene skal prioritere. Utdanningsinstitusjonene må fatte beslutninger basert på både nasjonale, regionale og lokale kompetansebehov. LO mener at svaret må være videreutvikle dialogen mellom UoH og partene i arbeidslivet, i samråd med politiske myndigheter. Gjennom et slikt trepartssamarbeid kan vi komme frem til en prioritering som gir god balanse mellom institusjonenes kapasitet, rammebevilgninger gitt av myndigheten og arbeidslivets kompetansebehov.

Dialog og samarbeid mellom UoH og arbeidslivet

I dag skjer samarbeid om utvikling av utdanninger i tråd med fremtidig kompetansebehov gjennom Kompetansepolitisk råd (KPR), Kompetansebehovsutvalget (KBU), nasjonale møtearenaer som for eksempel i regi av Universitets- og høyskolerådet (UHR), i regionale kompetanseforum og i Råd for samarbeid med arbeidslivet (RSA). I tillegg er representanter fra arbeidslivet valgt inn i de fleste styrene til UoH som eksterne representanter og de deltar i ulike råd, styrer og utvalg på fakultets- og instituttnivå. Det er også mye direkte og uformell kontakt mellom utdanningsinstitusjoner og relevante eksterne virksomheter. Arbeidslivet inviterer også inn representanter fra UoH i sine egne møtearenaer. I LO har vi flere møtesteder for dette som for eksempel LOs årlige utdanningspolitiske konferanse og utdanningspolitisk arbeidsgruppe.

Det er også viktig at samarbeidet er forankret på ledernivå, i en samarbeidsavtale mellom virksomhet og utdanningsinstitusjon. Ofte er personlige relasjoner og felles møteplasser viktig. Det gir muligheter for at utdanningene kan bidra med kompetanseutvikling og veiledning på arbeidsplassene, og omvendt at praktikere kan hentes inn for å undervise og

veilede fremtidige profesjonsutøvere. LO mener at denne kontakten må styrkes. I dag blir dette svekket mange steder p.g.a. tidspress og stramme budsjetter.

Det finnes derfor en god del samarbeid mellom UoH og arbeidslivet. Særlig er den direkte dialogen mellom aktørene verdifull for å utvikle utdanninger i tråd med fremtidige kompetansebehov og store samfunnsendringer. Samtidig er det trolig store variasjoner innenfor ulike fagområder og mellom institusjoner mht. hvor oppdatert og tett på utviklingstrekkene de er. Det er også riktig at det er variasjoner i hvor godt samarbeidet er og hvor godt og hvor mye samarbeid det er. LO slutter seg derfor til beskrivelsen av at det er et potensiale for økt dialog og samarbeid mellom arbeidslivet og utdanningssektoren for å sikre at utdanningene oppfyller kvalitets- og kapasitetsbehov i arbeidslivet.

LO vil også vise til partssamarbeidet i fagopplæringen og i høyere yrkesfaglig utdanning. Partene har innflytelse gjennom formelle lovregulerte organer som samarbeidsrådet for yrkesopplæring (SRY), de faglige rådene som lager læreplaner og fylkenes opplæringsnemner. I tillegg kommer samarbeid mellom partene og fagskolene i Nasjonalt fagskoleråd og i de nasjonale fagrådene. Dette er i sum et langt mer integrert og forpliktende samarbeid, som kan være til inspirasjon for et mer utviklet samarbeid innen UoH-utdanning.

LO vil også peke på at partene i arbeidslivet må være representert i viktige møtearenaene ved UoH. I fag- og yrkesutdanningen (SRY m.m.) og i høyere yrkesfaglig utdanning (Nasjonalt fagskoleråd m.m.) er partene langt sterkere representert. Det har naturlig sammenheng med karakteren av yrkesfaglige utdanninger. Samtidig tilsier et arbeidsliv i rask endring behov for å styrke samarbeidet også i andre deler av utdanningssystemet.

LO mener det er viktig for å styrke kunnskapen om den norske arbeidslivsmodellen i høyere utdanning. Studentene bør kjenne bedre til det norske trepartssamarbeidets og arbeidslivsorganisasjonenes betydning for bl.a. verdiskaping, lønnsdannelsen og velferdsstatens utvikling.

LO merker seg at det vises til Utsynsmeldingen. Utsynsmeldingen har som mål å bidra til høy sysselsetting og til å dekke de viktigste kompetansebehovene i arbeids- og samfunnslivet framover. Dette er mål som LO har spilt inn tidligere og det er bra at regjeringen i utsynsmeldingen har lagt dette til grunn.

LO er videre positiv til at regjeringen i utsynsmeldingen vil prioritere a) kompetanse som er nødvendig for et høyproduktivt og konkurransedyktig næringsliv, b) kompetanse som er nødvendig for å gjennomføre det grønne skiftet, og c) kompetanse som er nødvendig for å ha gode velferdstjenester i hele landet. LO slutter seg til disse prioriteringene, samtidig som vi vil understreke at dette må balanseres opp mot behovet for arbeidskraft i andre sektorer i samfunnet.

I tillegg vil vi vise til den gode dialogen som har vært mellom LO og NHO og utdanningssystemet for å bidra til at kapasiteten i utdanningsystemet er i tråd med

behovet i de nye grønne næringene.¹ Om Norge skal nå klimamålene og lykkes med å realisere planene for etablering av ny industri, er tilgang på nødvendig kunnskap og kompetanse avgjørende. Rapporten som vi bestilte fra Oslo Economics viste at det er stor knapphet på denne kunnskapen og kompetansen.

Rapporten peker på at det er et betydelig kunnskaps- og kompetansebehov i de åtte verdikjedene, som krever en stor innsats innen forskning og utvikling både for nye teknologi og videreutvikling av eksisterende teknologi. For de nye verdikjedene havvind, batteri, hydrogen og karbonfangst og -lagring, er det i tillegg et særlig stort behov for tekniske fagarbeidere og fagskoleutdannede, og ingeniører som kan drifte og utvikle nye prosesser og maskiner.

LO og Norsk Industri har også hatt en god dialog med utdanningssystemet når det gjelder kartlegging av kompetansebehovene i den fremvoksende batteriindustrien. I prosjektet «Battkomp»² har det vært et samspill og involvering langs hele batteriverdikjeden. Aktørbildet har hatt en felles interesse av å stå samlet bak felles initiativ for å løfte frem den nasjonale kompetansebehovene og det har vært samlet en bred ressursgruppe av aktører fra industri, næringsliv og utdanning. Kompetansebehovet har her særlig vært knyttet til behovet for profesjonsutdanninger innenfor ulike tekniske fag.

Bransjeprogram for kompetanse er et verktøy som bidrar til at de som «har skoene på» definerer kompetansebehov og er pådrivere overfor utdannings- og kompetansetilbydere i forhold til å utvikle etter- og videreutdanningstilbud. LO har tatt til orde for å oppskalere og videreutvikle disse. Programmene kan ikke minst være nyttig for å møte voksende kompetansebehov i helse- og omsorgssektorene, og er en måte å styrke dialogen mellom arbeidsliv og utdanningsinstitusjoner.

Praksisopplæring

Finansiering og rammebetingelser en utfordring. Gode profesjonsutdanninger er mer kostnadskreven enn rene disiplin-fag. Mye av undervisningen i disse utdanningene foregår i små grupper og trenger oppfølging fra undervisningspersonell. Det samme gjelder også ferdighetstrening og ulike former for læring gjennom simulering. Dette er også undervisningsformer som stiller krav til grupperom og øvingsarenaer.

Kvaliteten på praksisopplæringen fremstår i dag som varierende, i tillegg til å at det er utfordringer knyttet til å få utdanning, forskning og praksis til å spille godt sammen. Praksisplasser har også over lang tid vært en flaskehals for å kunne utdanne flere, særlig innen helsefag. Og det kan være et problem at praksisplasser ikke er relevante nok.

Praksis er en utfordring. Både knyttet til å skaffe praksisplasser og kapasitet til å følge opp studentene når de er ute i praksis. For mange arbeidsplasser oppleves det å ha studenter som en merbelastning som gir lite tilbake til dem som veiledere eller arbeidsplass som sådan. Regjeringen og KS har inngått samarbeidsavtale for å få flere kommuner til å tilby helse- og sosialfagsstudenter praksis. Så langt ser det ut som at dette bare gjelder studenter

¹ <https://www.lo.no/contentassets/d0fd94347d5c42dfb3613996d0f8d385/oslo-economics-kompetanse--og-kunnskapsbehov-for-det-gronne-skiftet.pdf>

² <https://www.norskindustri.no/dette-jobber-vi-med/energi-og-klima/batteriindustrien/battkomp/>

fra helsefag og i helsetjenestene. Det er uheldig hvis det avtales ulike særavtaler for enkelte grupper og ikke for alle gruppene. Så her må det jobbes for at studenter fra alle helse- og sosial profesjonsutdanningene har like vilkår innenfor ulike kommunale virksomheter som for eksempel sosiale tjenester (Nav) og barnevern.

For LO er det viktig å framheve det opprinnelige høyskoleoppdraget, nemlig å gi mulighet for kort, praksisnær profesjonsutdanning (lærer-, ingeniør, helse- og sosialfagutdanningene) i nærheten av der folk bor. Særlig viktig er det å gi voksne studenter mulighet til å formalisere kompetanse og utvide den. For eksempel helsefagarbeider som ønsker å bli sykepleier men som av familiære eller jobbårsaker verken kan eller vil flytte til Oslo/Bergen/Trondheim/-Tromsø for å studere på heltid i tre år.

En viktig utfordring å adressere er kvaliteten til profesjonsutdanningene i større grad enn for tradisjonelle universitetsutdanninger, hviler på vektlegging av erfaringsbasert og yrkesorientert kompetanse. I kjølvannet av strukturreformen er det en risiko for at profesjonsutdanningene kommer i et krysspress mellom ønsket om å utvikle master- og doktorgrader og det at profesjonsutdanningene samtidig skal være erfaringsbaserte og yrkesorienterte. LO er opptatt av at denne balansen blir ivaretatt.

Mangel på Kulturfaglærere

LO vil vise til store utfordringer knyttet til rekruttering av lærere til praktiske og estetiske fag. Hvis ikke opptakskravene for praktisk-pedagogisk utdanning (PPU) blir endret med mer vektlegging av realkompetanse, vil vi årlig tape flere hundre uteksaminerte lærere i praktiske og estetiske fag. Mest utsett er rekrutteringen av kulturfaglærere i distrikts-Norge. Reformene i lærerutdanningene de siste årene har redusert tallet på formelt utdannede lærere i praktiske og estetiske fag. Tidligere hadde mange allmennlærere praktiske og estetiske fag som del av sin utdanning, men gjennom endringer i grunnskolelærerutdanningen har det blitt utdannet færre lærere med bred fagkompetanse. Tall fra SSB viser at snittalderen for lærere med utdanning i kunst og håndverk og musikk går opp, og at delen som mangler kompetanse på sikt blir endå større. Det er derfor viktig at kandidater med bakgrunn i praktiske og estetiske fag får videreført sitt unntak til opptak til mastergrad i PPU i allmennfag.

Yveier

LO mener at flere av profesjonsutdanningene bør organisere yveier, tresemesterordninger og forkurs. Særlig vil LO vise til behovet for å styrke yveien. Yveien er forkortelse for "yrkesfaglig vei" og opptak til studier forutsetter at søker har relevant fagbrev, svennebrev eller yrkeskompetanse fra videregående skole. Studiene som tilbys gjennom yveien er altså tilrettelagt for personer med yrkesfaglig bakgrunn.

En viktig historisk retningsendring her var det tidligere inntakskravet om forpraksis i de tekniske skolene, som ble erstattet med et krav om generell studiekompetanse i ingeniørhøyskolene i 1968 (Ottesenkomiteen).

I dag gir flere ingeniørutdanninger avkortning til de med teknisk fagskole. På enkelte institusjoner er fagbrev tilstrekkelig opptakskrav. Men yrkesveien bør videreutvikles og bli bredere fordi den er aktuell i mange fag. En som er tømrer, kan i dag utdanne seg til

byggningsingeniør gjennom yveien. Like naturlig bør det være at en en barne- og ungdomsarbeider må kunne fortsette for å bli barnehagelærer og at en helsefagarbeider kan få muligheten til å bygge på til sykepleier uten å gå tilbake til videregående først. Mønsteret for at helsefagarbeidere uten generell studiekompetanse kan utdanne seg til sykepleiere bør være yrkesveien til ingeniørutdanning. En slik ordning finnes i Sverige, der en hjelpepleier kan bli sykepleier etter å ha studert i to år.

Fagskolenes profesjonsutdanninger

Fagskolene tilbyr profesjonsutdanning innenfor tekniske fag, maritime fag og innenfor helse- og oppvekstfag. I tillegg utgjør også profesjonsutdanning innenfor økonomiske og administrative fag og kreative fag. Dette er riktignok ikke treårig bachelorutdanning, men med sterke profesjonselement. I et historisk perspektiv, utgjør de fleste fagskoleutdanningene en type utdanning som minner om den som ble tilbudt på de tidligere distriktshøgskolene. Det er altså utdanninger som er korte, yrkesrettede utdanningsalternativer til de lange universitetsstudiene og imøtekommer behovet for nye typer utdanninger.

Fagskolene i Viken og i Innlandet er klare til å tilby to-årige utdanningsløp som er utviklet i Sverige. Det kan testes ut som et alternativ til å gå veien om sykepleierstudiet. Slike toårige utdanninger vil være et alternativ til sykepleierutdanning, men med mer spesialisering. Opptaksreglene ligger godt til rette for å heve fagarbeidere til andre oppgaver slik at man får økt den samlede kapasiteten og kunnskapen ved en institusjon eller ved et foretak. Dette tror vi er gunstig av flere årsaker. Man anerkjenner fagarbeideren med flere tilbud og en karrierevei, og man kan med stor sannsynlighet se effekter at fagarbeidere vil stå lengre i yrket sitt, da det er mulighet for mer og annet ansvar hvis man bygger på kompetansen sin med fagskole.

LO vil her også vise til vårt innspill til Helsepersonellkommissjonen.

Kvalitet og relevans

LO har vært med på å signere en intensjonsavtale³ mellom partene, myndighetene og UoH. I denne avtalen er et stort handlingsrom for å styrke kvalitet og relevans. Følgende sitat underbygger dette:

«Arbeidslivsrelevans er en viktig side ved kvaliteten i høyere utdanning, både i profesjons- og disiplinutdanningene og i etter- og videreutdanning. Relevant utdanning innebærer at studentene skal gjøres i stand til å delta i, og bidra til å utvikle, fremtidens arbeidsliv. I dag får de aller fleste jobb relativt raskt etter endt utdanning, og arbeidsgivere er stort sett fornøyde med deres kompetanse. Selv om arbeidslivsrelevansen er god på mange områder så er det et potensial for forbedring, som blant annet Kompetansebehovsutvalget (2017-2020) har beskrevet.»

I tillegg til denne avtalen på nasjonalt nivå, finnes det ulike strategiske samarbeidsavtaler mellom enkelte forskere og utdannere og konkrete arbeidsplasser, kommuner og bydeler. I tillegg kan man tenke seg mer overordnede avtaler. For eksempel har både høgskolen på

³ <https://www.regjeringen.no/contentassets/453027bd567744498035266bada0f0e2/intensjonsavtale.pdf>

Innlandet og OsloMet slike avtaler med Arbeids- og velferdsdirektoratet: [Samarbeidsavtaler med universitet og høyskoler - nav.no](#).

LO vil også vise til Meld. St. 16 (2020 –2021): Utdanning for omstilling, økt arbeidslivsrelevans i høyere utdanning.⁴ Meldingen var en tydelig oppfordring til UoH-sektoren og arbeidslivet om å samarbeide mer og bedre, for å øke relevansen i utdanningene og sette studentene bedre i stand til å møte et samfunn og arbeidsliv i omstilling og endring. I meldingen ble det fremmet en rekke tiltak og forventninger om å styrke kvalitet og relevans i høyere utdanning. LO vil vise til noen av disse tiltakene som bør gjennomføres:

At regjeringen vil

- gjennomgå regelverket for kvalitet i praksis,
- utrede en forsterkning av kommunenes ansvar for utdanning av helse- og sosialfagstudenter,
- revidere instruks om samarbeid om forskning, innovasjon og utdanning mellom regionale helseforetak og universiteter og høyskoler,
- videreføre Dikus praksispilot for å utvikle kvalitet og kapasitet på praksis i helse- og sosialfagutdanningene,
- utrede en praksiskoordinatorfunksjon for å bedre samarbeidet mellom utdanningsinstitusjoner og kommuner,
- øke bruken av praksis i staten ved:
 - At departementene går foran ved å tilby praksisopphold til studenter og gi muligheter for mastergradsoppgaver på relevante områder. Andre statlige virksomheter skal oppfordres til å gjøre det samme.
 - Å sørge for at det utvikles en digital veileder som gjør det enklere for statlige arbeidsgivere å ta imot studenter i praksis.
 - Å velge ut noen statlige virksomheter og studieprogrammer/institusjoner som vil følges i en avgrenset periode.

LO vil utover dette fremheve følgende punkter:

- Det må legges til rette for strukturert samarbeid og mer bruk av gjensidig hospitering. For eksempel må hospitering ute i tjenestene for undervisningspersonell regnes som FOU tid slik at manglende vitenskapelig produksjon i den perioden ikke fører til reduksjon av FOU tid i neste omgang.
- Det må stimuleres til mer praksisnær forskning og fagutvikling gjennom at dette blir høyere verdsatt i akademia (for eksempel knyttet til insitamenter, publiseringspoeng og kvalifiseringsløp). Delte stillinger mellom virksomheter og akademia er her et godt tiltak, hvor kunnskap og erfaringer blir delt fortløpende gjennom den personen som jobber både i akademia og praksisfeltet. Offentlige PhD`er også en fin måte å sikre tett samspill mellom utdanning, forskning og praksisfeltet.

4

- Som ledd i å få til en felles forståelse av arbeidslivets kompetansebehov med relevans for høyere utdanning, bør det være en årlig diskusjon på nasjonalt nivå med representanter for høyere utdanningsinstitusjoner, partene i arbeidslivet og myndighetene. Kompetansebehovsutvalgets rapporter kan være et nyttig utgangspunkt for dette.
- Som del av praksisperioder bør studentene lære om det organiserte organiserte arbeidslivet; om rettigheter og plikter, partssamarbeidet mm. Samtidig er det viktig å sikre kvalitet i praksisløpet også gjennom at den enkelte generelt får god opplæring og oppfølging på arbeidsplassen.